

ОБРАЗ ЮСТИНИ ОЖЕЛЬСЬКОЇ В РОМАНІ ЕЛІЗИ ОЖЕШКО «НАД НІМАНОМ»

Гандзюк О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Роман «Над Німаном» став друкуватися в журналі «Tygodnik ilustrowany» у 1887 році. Окремими виданням цей твір вийшов наступного року, принісши письменниці світову славу. В ньому Еліза Ожешко намалювала яскраву картину життя різних соціальних верств населення, які проживала на території Білорусії та Литви в останній чверті XIX століття. Серед головних жіночих персонажів є образ Юстини Ожельської.

Юстина – племінниця Бенедикта, власника маєтку. Вона дочка його двоюрідної сестри, яка померла в доволі молодому віці, благаючи перед смертю стати опікуном її дочки.

Пан Ожельський, її батько, втратив свій маєток і став вдівцем. Це сталося тоді, коли дівчині було лише 14 років. Після смерті матері Бенедикт узяв їх жити до себе.

Дружина Бенедикта характеризує своїм гостям дівчину як добру, але занадто оригінальну, яка завжди діє не так, як у певній ситуації вчинили б інші. При цьому має на увазі, що та носить зовсім не панський одяг.

З однією з головних героїнь твору – Юстиною – читач знайомиться на початку твору, коли героїня гуляє разом з тіткою. Одразу ж можна помітити, що дівчина, хоч і належать до шляхетної родини, одягнута дуже скромно і не за статусом. На ній чорна, хоч і пошита зі знанням моди, сукня. А рукавички й капелюшок – атрибути належності до панського роду – відсутні. На відміну від інших панянок, які прагнуть сховатися від сонячних променів і мати білу шкіру, вона сміливо виставляє на палюче сонце свою голову з чорною косою, не боїться показати смагляве обличчя і такі ж засмаглі руки, в яких дівчина тримає дешеву полотняну парасольку, що також суперечить знатному походженню. Змальовуючи портрет цієї двадцятидвохрічної дівчини, письменниця наголошує ще й на тому, що в поставі героїні видно і добрі манери й тепличне виховання. Хоча одночасно з цим авторка наголошує на тому, що на дівочому обличчі нема виразу безтурботності, яка мала б бути, враховуючи положення в суспільстві. А загалом героїню можна вважати втіленням сильної і здорової жіночої краси [2, с. 25]

Героїня любить природу. Вона любить милуватися нею. Навіть зірваний нею букет квітів змушує її дивитися на нього з невідомою цікавістю. Перебування на природі дуже тішить героїню й викликає в душі почуття втіхи, «малює» задоволену посмішку на губах: *Швидко йдучи, щоб не відставати від своєї супутниці, вона зацікавлено, навіть з любов'ю приглядалась до недавно зібраного букета квітів* [2, с. 25].

Першу характеристику цієї героїні твору отримуємо з уст Марти Корчинської. Жінка не розуміє, чому дівчина не поводить себе подібно до інших панночок: не чепуриться, не користується ласкою своїх дядька й тітки, в домі яких проживає разом зі старим батьком, не кокетує з кавалерами. Марта вважає Юстину гордою і схожою на принцесу, яка не хоче приймати подарунки, береже одяг і взуття, сама одягає себе й батька з належних їй грошових відсотків. Її не цікавить вбрання та розваги, а частково живе так, як інші, бо перебуває серед них: – *Чому ти не робиш так, як інші панни? Користайся з ласки дядька й дядини, чепурися, коли хочуть очепурити тебе, розважайся, коли тільки випаде нагода, кокетуй з кавалерами, може, котрого ввіймаєш і заміж вийдеш... га?* [2, с. 25].

Юстина вміє постояти не тільки за себе, а за свого батька. Коли Кірло витягує його на очі дам в одному халаті, й присутні жінки сміються, а чоловіки не втручаються в моральне знуцання над старим, Юстина, дивлячись на образника очима, в яких видно гнів, гукає в кімнату собаку і показує на нього Кірлові, сказавши, щоб той розважався з ним, а не з її батьком. Так само дівчина пильнує, щоб батько поведився згідно з етикетом, не давав підстав для зайвих пліток.

Дівчина дуже горда. Тому її непокоїть те, що батько дозволяє собі знуцатися з себе. Вона дуже незадоволена, що неодноразово просила його не потурати принижувачам, але нічого не допомагає. Батько не реагує на її зауваження, не бажаючи розуміти, що таке ставлення до нього неприпустиме.

Дівчина дуже любить батька, піклується про нього. Чистить його забруднений одяг. І це викликає вже невдоволення батька. Він переконаний, що панянка не повинна чистити сурдути.

Юстина – дуже мужня дівчина. У неї, на відміну від Марти, знаходиться мужність порвати з Корчином, де вона проживає з ласки родичів. Вона рішуче відкидає пропозицію багатого морфініста Ружиця стати його дружиною. Дівчина протестує проти того, щоб стати коханкою Зигмунта, в якого вона колись була щиро закохана, і який зрадив її. Хоча, звичайно, дівчині було неймовірно важко після довго часу їх зустрічей, коли навіть з його уст пролунало слово «одруження», потім почуватися зраженою. У неї вистачає мужності відвернутися від Зигмунта, який, повернувшись в маєток з дружиною, починає переслідувати дівчину своїми почуттями.

Юстина відмовляється від того, щоб перетворитися на ключницю Марту в домі дядька. Вона не може бути служницею. Тому героїня й буде власне життя. «Вона мисляча, неспокійна й творча натура, тягнеться до людей праці, де вперше дізнається про «мужність, самопожертву, боротьбу, які не вимірювалися б певною кількістю моргів землі або щастям окремих осіб, а ставили б перед собою більш високу мети – інтереси людства, народу». Вона прагне стати незалежною, працею приносити користь суспільству. Її «охоплював бунтарський дух, протест молодості, здоров'я і сил, що штовхали її назустріч справжній, живій і серйозній справі». Картини природи, людської праці і сама близькість людей «поступово заповнювали ту величезну похмуру пустку, яку вона давно вже відчувала, як тільки пробувала зазирнути сама в себе і в своє життя» [1, с. 19].

Після знайомства з Яном Богатировичем, який не цурався праці, дівчина зацікавилася трудовим життям. Їй стало цікаво зануритися у вир нового для неї життя, біля якого багато років жила поруч, не вникаючи в його сутність. Їх подобається спостерігати за жінками в полі, дивитися на одухотворене працею обличчя Яна. Вона й сама не боїться фізичної праці. Її працелюбність й приводить її на обійстя Богатировичів. Дівчина виявляє неабияку обізнаність з сільським господарством: «Після паузи, показуючи рукою на ріллю, вона спитала:

- По конюшині?
- Та вже ж, – відповів він.
- Під пшеницю? [2, с. 117].

Своїми знаннями про сільське господарство вона дивує свого майбутнього нареченого. Але й не зупиняється на цьому. Разом з ним вона виходить і в поле допомогти. Спочатку вона погано володіє серпом, навіть калічить ним, але це не лякає її. Вона відчуває готовність працювати.

Відвідавши разом з Яном, могилу Яна та Цецилії (перших поселенців цього краю), вона проймається духом гордості за пращурів, які зуміли перетворити лісову дику місцину в родючу землю для наступних поколінь. В неї виникає думка, що вона теж готова вчинити так, як колись зробили вони.

В образі Юстини письменниця змалювала ті риси характеру, якими їх носійка може гордитися. Вона зобразила героїню дівчиною без недоліків, вклавши в її поведінку найкращі людські характеристики.

Література:

1. Вервес Г. Еліза Ожешко. Ожешко Е. Над Німаном: роман/перекл. з польск. О.Стаєцький; передм. Г. Вервеса. Київ: Дніпро, 1981. С. 5-20.
2. Ожешко Е. Над Німаном: роман/перекл. з польск. О.Стаєцький; передм. Г. Вервеса. Київ: Дніпро, 1981. 501 с.